BY-NC-ND

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2018, 25(2), p. 357 –379.

SUBJEKTAI, DALYVAUJANTYS LIETUVOS TEISĖJŲ PROFESINĖS ETIKOS VERTINIME

Žaneta Navickienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos
Policijos veiklos katedra
El. paštas: zaneta.navickiene@mruni.eu

Pateikta 2017 m. birželio 28 d., parengta spaudai 2018 m. gruodžio 10 d.

DOI: 10.13165/JUR-18-25-2-03

Santrauka. *Šis straipsnis yra platesnio tyrimo dalis. Straipsnyje analizuojami subjektų[1], vertinančių teisėjų profesinę etiką, įvairovė ir veiklos ypatumai. Teisėjų profesinės etikos aktualijos išryškinamos per platų šiuos klausimus vertinančių subjektų ratą, o vertinimo objektas – žinios apie etiką, asmeninės savybės, elgesys, motyvacija, elgesio atitiktis profesinės etikos normoms – kinta atsižvelgiant į atliekamų procedūrų (egzaminų laikymo, atrankos, nuolatinio veiklos vertinimo, drausminės atsakomybės taikymo ir pan.) ypatumus. Straipsnyje tipologiškai, atsižvelgiant į vertinimo objektą ir procedūras, išskiriamos keturios pagrindinės vertintojų grupės, sudarančios vertinimo sistemą: pirma – visuomenė; antra – teisininkų bendruomenė ir nevyriausybinės organizacijos, kaip teisėjų profesijos prestižo, jų veiklos ir elgesio vertintojos; trečia – komisijos: pretendentų į teisėjus egzaminų ir atrankos komisijos, taip pat nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija kaip teisėjų asmeninių savybių, elgesio ir motyvacijos pagrindinės vertintojos; ketvirta – teismų savivaldos – Teisėjų etikos ir drausmės komisija ir Teisėjų garbės teismas, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – kaip galutinai teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančios institucijos. Atlikta analizė rodo, kad teisėjų etikos klausimų sprendimų tendencijose ryški sąveika tarp globaliza-*

1 Šiame straipsnyje nagrinėjami *subjektai* bus traktuojami plačiąja prasme. Šis terminas parinktas siekiant konsoliduoti subjektų visumą: visuomenę, institucijas, teisininkų bendruomenę.

© Mykolo Romerio universitetas, 2018
© Mykolas Romeris University, 2018
ISSN 1392–6195 (print), ISSN 2029–2058 (online)
http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/
http://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/

cijos ir individualizacijos sprendžiant teisėjų etikos klausimus, etikos procedūrų standartizavimas ir teisėjų profesijos prestižo puoselėjimas. Teisės aktų ir dokumentų analizės rezultatai parodė, jog teisėjų profesinės etikos klausimai reikšmingi visuose teisėjo karjeros etapuose, todėl būtinas teisėjų etikos vertinimo sistemos konceptualizavimas.

Reikšminiai žodžiai: *nevyriausybinės organizacijos, profesinė etika, teisėjas, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, Teisėjų garbės teismas, visuomenė.*

Įvadas

Dabartiniu metu teisingumo ir etikos sąsajos labai aktualios puoselėjant teisėjo profesijos prestižą, nors buvo generuojamos jau nuo senų laikų. Augustino darbuose teisingumas buvo apibrėžiamas kaip nuolatinė ir tvirta nuostata kitam atiduoti tai, kas teisėta jo (kiekvienam savo)[2]. Toks teisingumo supratimas savyje išryškina ir etiško poelgio reikšmę – teisinga yra tai, kas teisėta, t. y. „kiekvienam savo“. Analizuojant etikos sąvoką, autoriai pabrėžia skirtingą etikos pobūdį. Aristotelis jos objektą įvardija dorybes[3], o teisingumas įvardijamas kaip viena iš keturių klasikinių dorybių, nurodytų tiek stoikų, tiek filosofų – Platono, Aristotelio ir kitų filosofų. Su dorybės sąvoka glaudžiai ir sąryšingai siejamos vertybės. Jas autoriai traktuoja savita raiška. Filosofijos istorikas R. Plečkaitis nagrinėja jas kaip ontinį tolerancijos pagrindą[4]. Vadovaudamasis J. J. Rouseau nuostatomis, jis asmenį apibrėžia kaip „savaiminę vertybę“[5]. Lietuvos edukologė V. Targamadzė teigia, kad „vertybės sietinos su dorybėmis, nes tai suteikia dorinį stuburą valstybės politikoje ir asmens gyvenime ir gali tapti valstybės ir žmonių sąryšiu stiprinant valstybingumą ir pilietiškumą, tai padeda išvengti savasties praradimo dažnai dinamiškoje ir chaotiškoje aplinkoje“[6]. Vadinasi, dorybės identifikuojamos kaip pamatinės vertybės, etiško elgesio garantas teisingumui įgyvendinti. Be vertybių, be dorovės neįmanomas ir teisingumo vykdymas. „Teisingumas – tai dorybė, kuria visuomet paskirstoma kiekvienam savo, t. y. siekiama gerų dalykų, vengiama blogų, menkesni dalykai vertinami mažiau už geresniuosius, lygūs prilyginami lygiems ir tokiu būdu niekam nedaroma skriauda“[7].

Dabartiniame filosofijos žodyne etikos objektas įvardijamas gėris kaip svarbiausias teisingo elgesio, taigi ir doroviško gyvenimo, orientyras[8]. Todėl teisingumo ir

2 Žr. Linas Baublys ir kt. *Teisės teorijos įvadas* (Vilnius: MES, 2010), 58.

3 Žr. *Etikos žodynas.* Sudarytojas Vincentas Žemaitis (Vilnius: Naujoji Rosma, 2005), 110.

4 Romanas Plečkaitis, *Tolerancija,* Monografija (Vilnius: Pradai, 1998), 82–84.

5 *Ibid,* 34.

6 Vilija Targamadzė, „Vertybės sampratos turinio erdvė ir jos reikšmė asmens gyvenime ir valstybės politikoje“, *Logos* 90, (2017): 106.

7 Baublys ir kt. *supra note* 2, 53.

8 *Filosofijos žodynas*. Sudarytojas Alois Halder (Vilnius: Alma litera, 2000), 62.

etikos kategorijos glaudžiai koreliuoja ir šiuolaikiniame gerovės visuomenės kūrimo kontekste. Įvairių profesijų srityse bene reikšmingiausia yra atsakomybės etikos rūšis, kuri skirstoma pagal konkretesnes veiklos sritis: medicinos, finansų, verslo, ekologijos ir t. t.[9]. Dabartiniu metu sparčiai plėtojamos taikomosios etikos šakos[10], o tai reiškia ir profesinės etikos normų generavimo būtinybę stiprinant konkrečios profesijos prestižą. Teisėjų etika – viena profesinės etikos sričių, kurios objektas – teismų ir teisėjų veiklai, elgesiui būdingos etikos normos, kurios svarbios įgyvendinant konstitucinę nuostatą – teisingumo vykdymą[11], o ir siekiant užtikrinti gerovės visuomenę. Kita vertus, pastebima, jog teisėjų etika, kaip ir kitos profesinės etikos šakos, kintantis ir besivystantis dalykas[12], todėl nuolat sulaukia dėmesio ir kaip mokslinio tyrimo laukas.

Teisėjo veikloje profesinės etikos klausimai – neatsiejama darbo dalis. Šios profesijos svarba ir išskirtinumas lemtas ir visuomenės lūkesčio gerbti žmogaus teises, įgyvendinti rungtyniškumą, priimti teisingą sprendimą. Taigi, nepakanka vadovautis tik formaliąja logika. „Kiekvienu atveju atsakymas randamas tik priėmus vertybinį sprendimą, t. y. pritaikius tam tikrus vertinamuosius kriterijus – teisingumo, protingumo, sąžiningumo, lygiateisiškumo ir kitus bendruosius teisės principus"[13]. Kita vertus, tyrimais jau yra patvirtinta, jog teisėjui, turinčiam plačią diskreciją ir priimančiam sprendimus, jo sprendimą lemia jausmai (emocijos)[14]. Tad teisėjo veikla įvairiapusiai susijusi su profesinės etikos nuostatomis: išoriškai – darbo organizavimas, bendravimas su proceso šalimis (mandagumas, pareigingumas, punktualumas, operatyvumas), ir iš vidaus kylančių vertybinių nuostatų puoselėjimas priimant sprendimus (nešališkumas, teisingumas). Šių nuostatų laikymasis, teisėjo žinios, elgesys, savybės yra vertinamas įvairių subjektų požiūriu.

9 Plačiau apie tai žr. Alan H. Goldman, *The Moral Foundations of Professional Ethics* (Totowa, New Jersy: Rowman and Littlefield, 1980).

10 *Etikos žodynas*, *supra note* 3.

11 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 31-953; Nr. 33-1014 (su vėlesniais papildymais ir pakeitimais).

12 Plačiau apie tai žr. Teisėjas Mindaugas Šimonis, „Teisėjų etika siekiama didinti pasitikėjimą teismais visuomenėje ir apsaugoti teismų nepriklausomumą", Teismai.lt, žiūrėta 2017 birželio 13 d. http://www.vii.lt/lt/teismai/teisejas-mindaugas-simonis-teiseju-etika-siekiama-didinti-pasitikejima-teismais-visuomeneje-ir-apsaugoti-teismu-nepriklausomuma/1706

13 Baublys ir kt., *supra note* 2, 328.

14 Žr. Andrew J. Wistrich, Jeffrey J. Rachlinski, Chris Guthrie, „Heart Versus Head: Do Judges Follow the Law or Follow Their Feelings?", *Texas Law Review* 93,4 (2015): 911.

Mokslinės literatūros analizė parodė, jog tiek Lietuvoje (V. Kukaitis[15], R. Brazienė ir Ž. Budzienė[16], D. Petkevičiūtė-Barysienė[17], Ž. Navickienė ir D. Žiemelis[18], G. Valickas, D. Šeršniovaitė, V. Mikuličiūtė[19], D. Petkevičiūtė-Barysienė ir G. Valickas[20], T. Berkmanas ir E. Gruodytė[21] ir kiti), tiek užsienyje (R. Wu[22], S. G. A. Pitel, M. Malecki[23], A. Wistrich, J. J. Rachlinski, Ch. Guthrie[24], C. Stone[25], H. Hartz[26], S. Gray[27], R. J. Goldstone[28], M. Beazley[29] ir daugelis kitų autorių) teisėjo profesijos ypatumai, jo procesinė veikla ir profesinės etikos klausimai nagrinėti pakankamai plačiai. 2016 metais išleista monografija „Teisininkų etika: nuo status quo pavyzdinio modelio link“[30] vertintina kaip svarus teisėjų etikos – kompleksinio reiškinio mokslinis išanalizavimas. Čia mokslinio tyrimo laukas apima ir kitų šalių teisėjų etikos klausimų lyginamąją analizę. Šiame straipsnyje nauja tai, kad tipologizuojamos teisėjų etikos vertintojų grupės ir, įvertinus naujausius teisės aktų pakeitimus ir tendencijas

15 Vytautas Kukaitis, „Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinis subjektiškumas atskirų baudžiamojo proceso principų perspektyvoje“, *Teisė* 73 (2009): 102–123.

16 Rūta Brazienė, Žibutė Budzienė, „Judge Profession Status in Lithuania: Theoretical Presumptions and Empirical Evidence”, *Socialiniai tyrimai / Social Research* 2, 23, (2011): 5–14.

17 Dovilė Petkevičiūtė-Barysienė, „Teisėjų elgesio teisingumo vertinimo veiksniai civilinėje justicijoje“ *(*Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2016).

18 Žaneta Navickienė, Darius Žiemelis, „Lietuvos teisėjų profesionalumo dimensijos: kvalifikacija, kompetencija ir asmeninės savybės“ *Teisė* 97 (2015): 183–199.

19 Gintautas Valickas, Dovilė Šeršniovaitė, Vita Mikuličiūtė, „Išorinis ir vidinis teisėjų ir teismų įvaizdis“, *Teisė* 97 (2015): 38–56.

20 Dovilė Petkevičiūtė-Barysienė, Gintautas Valickas, „Teisėjų elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams civilinėse bylose“, *Teisė* 100 (2016): 20–37.

21 Tomas Berkmanas, Edita Gruodytė, „Teisininkų etikos vertybių realumo ir modeliavimo problemos“, *Problemos* 85 (2014): 79–90.

22 Richard Wu, „Strengthening Judicial Ethics in China–The New Principles and Regulation: Correspondent’s Report from China“, *Legal Ethics* 14, 1 (2011): 135–137.

23 Stephen G. A. Pitel, Michal Malecki, „Judicial Fundraising in Canada“, *Alberta Law Review* 52, 3 (2015): 519–542.

24 Wistrich*, supra note, 17,* 855–923.

25 Catherine Stone, „The Dual Role of a Chief Justice“, *St. Mary's Law Journal* 45,4 (2014): 553–573.

26 Haris L. Hartz, „How Do Judges Think?“, *Denver University Law Review* 91, 3 (2014): 575–581.

27 Cynthia Gray, „So You're Going to Be a Judge: Ethical Issues for New Judges”, *Court Review* 52, 2 (2016): 80–89.

28 Richard J. Goldstone, „International Judges: Is There a Global Ethic?”, *Ethics and International Affairs* 29, 3 (2015): 249–258.

29 Margaret Beazley, „The Obligation of a Judge to Apply the Law in a Functioning Democracy“, *Australasian Catholic Record* 93,1 (2016): 3–14.

30 Edita Gruodytė ir kt., *Teisininkų etika: nuo status quo pavyzdinio modelio link: kolektyvinė monografija* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016).

teisėjų profesinės etikos srityje, atskleidžiamas visuminis įvairių subjektų dalyvavimas skirtinguose teisėjų etikos vertinimo etapuose.

Šiame straipsnyje pirmą kartą siekiama išanalizuoti visuminį subjektų dalyvavimą Lietuvos teisėjų profesinės etikos vertinimo sistemoje ir identifikuoti naujausias tendencijas Lietuvos teisėjų profesinės etikos vertinimo srityje. Teisėjo profesijai keliami reikalavimai profesinės etikos srityje yra nuosekliai įtvirtinti visuose procesuose (egzaminų, atrankos (karjeros) procedūrose) ir yra tarpusavyje susiję užtikrinant teisėjų veiklos vertybinį pamatą. Straipsnyje siekiama visiškai naujai parodyti, jog stiprinant teisėjų etiką labai svarbus visuminis įvairių subjektų vertinimas: pirma, iš visuomenės pusės; antra, iš teisininkų bendruomenės ir nevyriausybinių organizacijų; trečia, iš teismų sistemos: joje veikiančių egzaminų, pretendentų ir nuolatinio vertinimo komisijų; ketvirta, iš teismų savivaldos institucijų ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Galiausiai pabrėžtina ir paties teisėjo pozicija ugdant savimonę. Straipsnyje keliama tyrimo problema – kaip visuminis įvairių subjektų dalyvavimas skirtingose Lietuvos teisėjų etikos vertinimo etapuose užtikrina teisėjų veiklos vertybinį pamatą.

Šiame straipsnyje nebus nagrinėjamas konkrečių teisėjo elgesio principų (teisingumas, nešališkumas, nepriklausomumas ir t. t.) turinys (apie tai bus kalbama tolesniuose tyrimuose). Tyrimo tikslas – pristatant atskirus subjektus ir tipologizuojant jų grupes, išanalizuoti visuminį šių subjektų dalyvavimą Lietuvos teisėjų profesinės etikos vertinime. Pirmoje dalyje pristatomos šiuolaikinės teisėjų profesinės etikos tendencijos, taip pat identifikuojami pagrindiniai subjektai, vertinantys teisėjų etiką. Antroje dalyje pristatomi visuomenės, teisininkų bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų, kaip teisėjų etikos klausimų, vertintojų ypatumai. Trečioje dalyje nagrinėjama pretendentų į teisėjus egzaminų ir atrankos komisijų, taip pat nuolatinės teisėjų veiklos vertinimo komisijos kaip teisėjų asmeninių savybių, elgesio ir motyvacijos pagrindinių vertintojų veiklos ypatumai. Paskutinėje ketvirtoje dalyje teismų savivaldos institucijų: Teisėjų etikos ir drausmės komisijos, Teisėjų garbės teismo, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo – kaip galutinai teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančių institucijų vaidmuo. Šiame skyriuje taip pat bus atkreiptas dėmesys į naujausias šių subjektų veiklos tendencijas skiriant dėmesį teisėjų etikai.

Straipsnio tikslui pasiekti panaudoti šie teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai: aprašomasis-lyginamasis, analitinis-kritinis, dokumentų turinio ir mokslinės literatūros analizės metodas. Taikant aprašomąjį-lyginamąjį, palyginimo, taip pat dokumentų turinio ir mokslinės literatūros analizės metodus, analizuojami subjektų, vertinančių pretendento į teisėjus žinias apie profesinę etiką, teisėjo asmenines savybes, elgesį, motyvaciją, taip pat teisėjo padarytus pažeidimus ir drausminės atsakomybės klausimus, svarba ir veiklos ypatumai. Analitinio-kritinio ir dokumentų turinio analizės metodais išanalizuoti teisės aktai, reglamentuojantys subjektų, nagrinėjančių pretendentų į teisėjus ir teisėjų profesinės etikos klausimus, ir pateikiama konsoliduota įžvalga.

1. Bendra teisėjų profesinės etikos klausimų apžvalga

Dabartiniu metu, mokslininkų nuomone, teisėjų etikos klausimų sprendimas vis labiau įgauna globalųjį pobūdį[31]. Globalizacijos fenomeno pradžia šioje srityje laikoma 2002 metais Hagoje Bangaloro teisėjų elgesio principų įtvirtinimas. Vadovaudamosi šiais principais, atskiros šalys nesukūrė itin originalių ar išskirtinių etikos klausimų sprendimo mechanizmų. Šalys įtvirtino teisėjų etikos nuostatas tiek teisėjų etikos kodeksuose, tiek patariamojo pobūdžio rekomendacijose. Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio valstybių[32], teisėjų elgesio principai, kurių privaloma laikytis, yra aiškiai ir konkrečiai įtvirtinti Teisėjų etikos kodekse[33]. Kai kurie jų – nešališkumas, nepriklausomumas, pagarba žmogaus teisėms – įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos teismų įstatyme, kiti jų – pareigingumas, mandagumas, sąžiningumas, darbštumas, nors ir nėra įtvirtinti minėtuose teisės aktuose, taip pat svarbūs, todėl sudaro visų teisėjui būtinų laikytis elgesio principų rinkinį, įtvirtintą teisėjų etikos kodekse. Užsienio šalių praktika rodo, kad tokios visuotinių teisėjų elgesio normų, įtvirtintų teisėjų elgesio kodeksuose, turinys nuolat peržiūrimas, tyrinėjamas, aktualizuojamas tiek praktiniame, tiek moksliniame lygmenyje[34], tačiau atskirų šalių teisėjų elgesio kodeksų normų analizė parodė, jog nors ir galima identifikuoti labai daug įvairių teisėjų elgesio principų, visgi yra susiformavusi fundamentinė, nekintanti šių elgesio principų išraiška, pasireiškianti visuotinai priimtų pamatinių vertybių įtvirtinimu (nešališkumas, nepriklausomumas, pagarba žmogaus teisėms ir kiti). Pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų teisėjų etikos kodeksas priimtas 1973 metais, o per tą laiką šiame teisės akte padaryti vos 8 pakeitimai (papildymai)[35]. Lietuvoje[36], kaip ir daugelyje valstybių, priimta parengti ir aiškinamuosius teisėjų etikos praktinius vadovus[37], kuriuose detaliau išaiškinamas konkre-

31 Jörg Philipp Terhechte, „Judicial Ethics for a Global Judiciary – How Judicial Networks Create their own Codes of Conduct“, *German Law Journal* 10, 4 (2009): 501–514.

32 Teisėjų elgesio principai paprastai įtvirtinti konkrečios šalies teisėjų etikos kodeksuose. Plačiau žr. „Code of Conduct for United States Judges“, žiūrėta 2017 birželio 8 d., http://www.uscourts.gov/judges-judgeships/code-conduct-united-states-judges. Taip pat žr. „Ethicals Principles of Judges“, Canadian Judical Council, žiūrėta 2017 birželio 8 d., https://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_judicialconduct_Principles_en.pdf

33 Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, patvirtintas Visuotinio teisėjų susirinkimo 2006 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. 12 P-8.

34 Plačiau žr. Ronald Sackville, „Judicial Ethics And Judicial Misbehaviour: Two Sides Of The One Coin? A Belated Interest in Judicial Ethics“, *Journal of Law and Social Justice* 3, 9 (2009): 1–23; Wu, *supra note* 22: 135–137; Pitel, *supra note* 23: 519–542.

35 Code of Conduct for United States Judges, žiūrėta 2017 birželio 8 d., http://www.uscourts.gov/judges-judgeships/code-conduct-united-states-judges

36 *Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas – praktinis vadovas*, rengėjai Algis Norkūnas, Toma Valytė (Vilnius, 2014).

37 Plačiau žr. „Guide to Judicial Conduct“, Australasian Institute of Judicial Administration

čių elgesio principų turinys. Tačiau kai kurios šalys, pavyzdžiui, Didžioji Britanija, Norvegija tebesivadovauja tik specialiomis gairėmis (rekomendacijomis)[38]. Tokiu formatu elgesio principų įtvirtinimas yra tikslingas, nes leidžia pagrįstai spręsti keletą klausimų: pirma, identifikuoti svarbiausius elgesio principus, būdingus teisėjo veiklai, ir aiškiai suprasti šių principų turinį; antra, įvertinti, kokią reikšmę priimtos žmogiškosios vertybės užima teismų veikloje; trečia, koks teismų ir teisėjų autoritetas visuomenėje ir kaip jais pasitikima.

Mokslininkų, nagrinėjusių teisėjo psichologinio elgesio ypatumus, tyrimų rezultatai parodė, jog teisėjo elgesiui įtaką daro konkrečių elgesio normų apibrėžtis. Kaip teigia tyrimo autoriai, „teisėjų elgesio atitiktis procedūrinio teisingumo reikalavimams priklauso nuo to, kaip tie reikalavimai yra suformuluoti procesiniame įstatyme: teisėjų elgesys labiau atitinka reikalavimus įstatymo reglamentuotomis situacijomis, palyginti su nereglamentuotomis“[39]. Todėl teisės aktuose įtvirtinti elgesio principai suvokiami kaip privaloma elgesio norma. Mūsų tyrimo trajektorija nukreipta į klausimą, kas yra šių elgesio principų vertintojai.

Pagrindiniame Lietuvos teisėjų etikos klausimų vertinime dalyvauja trys komisijos: Pretendentų į teisėjų egzaminų komisija; Pretendentų į teisėjus atrankos komisija ir Nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija. Šių komisijų veikla orientuota į skirtingus su teisėjų etika susijusius vertinimo objektus. Pirmosios komisijos vertinimo objektas yra asmens, laikančio teisėjo egzaminą, profesinės etikos žinios. Antrosios komisijos veiklos vertinimas fokusuojamas į pretendento į teisėjus (taip pat siekiant ir aukštesnių pareigų) asmenines savybes, elgesį, motyvaciją. Trečioji komisija atlieka jau nuolat dirbančiojo teisėjo profesinės etikos vertinimą – kaip teisėjas laikosi profesinės etikos principų, kaip jis charakterizuojamas darbe, kokia jo motyvacija. Lietuvos teisėjų elgesio principų vertinime taip pat labai aiškiai veikia ir dvi pagrindinės teismų savivaldos institucijos, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprendžiantis teisėjų drausminės atsakomybės klausimus. Teisingumo principas čia vertinamas kaip negatyviosios teisinės atsakomybės principas, kuris reikalauja teisės pažeidėjo subjektinių teisių ir jo pareigų pusiausvyros atkūrimo[40]. Visgi, sistemiškai analizuojant situaciją, kokie subjektai vertina teisėjų elgesį, matyti, jog tokių subjektų ratas yra gerokai platesnis. Pavyzdžiui, teisėjo elgesį ir asmenines savybes vertina ir

---

Incorporated, žiūrėta 2017 birželio 8 d., http://www.supremecourt.wa.gov.au/_files/GuidetoJudicialConduct(2ndEd).pdf. Taip pat žr. „Guide to Judicial Conduct“, Judiciary of England and Wales, žiūrėta 2017 birželio 8 d., https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Guidance/judicial_conduct_2013.pdf

38 Plačiau žr. Teisėjas Mindaugas Šimonis: „Teisėjų etika siekiama didinti pasitikėjimą teismais visuomenėje ir apsaugoti teismų nepriklausomumą“, Teismai.lt, žiūrėta 2017 birželio 13 d., http://www.vii.lt/lt/teismai/teisejas-mindaugas-simonis-teiseju-etika-siekiama-didinti-pasitikejima-teismais-visuomeneje-ir-apsaugoti-teismu-nepriklausomuma/1706

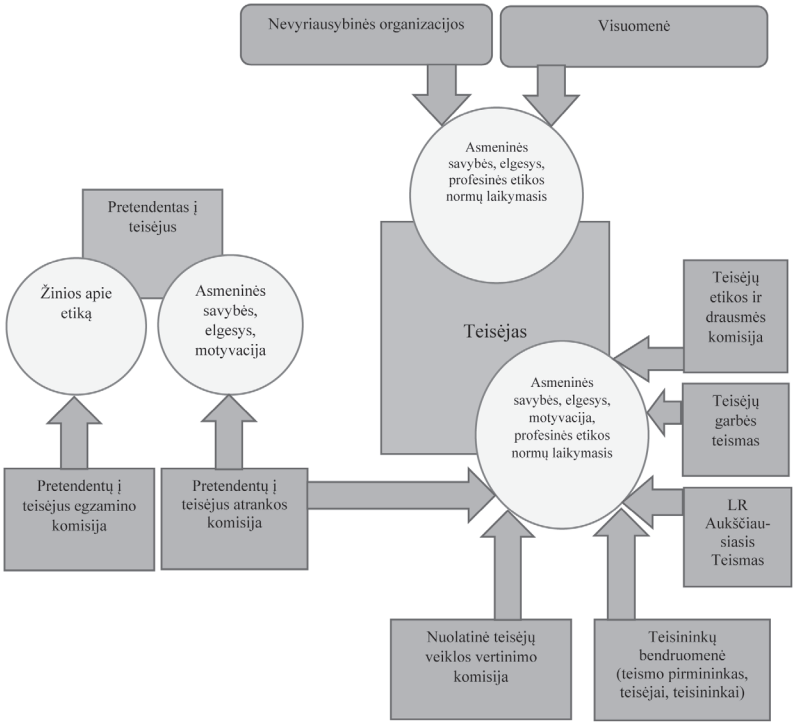
39 Petkevičiūtė-Barysienė, *supra note* 20: 35.

40 Žr. Baublys, *supra note* 2, 350.

pati teisininkų bendruomenė. Šis vertinimas galėtų turėti tiek subjektyviąją išraišką – kai teisėjas vertinamas kitų kolegų, tiesiog kaip kolektyvo narys, tiek ir objektyviąją. Teismo vadovo motyvuota charakteristika sudaro objektyvaus kriterijaus – asmeninių savybių ir bendrųjų gebėjimų – vertinimo pagrindą nuolat vertinant teisėjo veiklą arba jam pretenduojant į aukštesnes pareigas. Visuomenę taip pat būtų galima laikyti teisėjo etikos klausimų vertintoja. Šie vertinimai gali būti atliekami tiesiogiai dalyvaujant teisme (kaip proceso šaliai) arba per visuomenės pasitikėjimo teismais prizmę – viešąsias apklausas vertinant teismų (teisėjo) darbą. Tokia viešoji nuomonė galėtų būti lemta ne tik kiekybinio rodiklio, pavyzdžiui, teisminio proceso spartos, bet ir įvertinant teisėjo elgesį, atitiktį profesinės etikos normoms. Taigi, teisėjų etikos vertinimo procedūroms būdingas ne tik formalusis pobūdis pagal apibrėžtus kriterijus, bet ir taip vadinamas subjektyvusis – kai teisėją vertina visuomenė. Kita vertus, dabartinis teisinis reguliavimas leidžia teisėjo etikos klausimus aktyviai vertinti ir kiekvienam piliečiui, turinčiam teisę pateikti motyvuotą teikimą dėl drausmės bylos iškėlimo teisėjui. Nevyriausybinės organizacijos, kurių nariai gali atstovauti sprendžiant teisėjo etikos klausimus, taip pat priskirtinos prie vertinančiųjų subjektų.

Plačiąją prasme būtų galima išskirti šiuos pagrindinius subjektus, dalyvaujančius teisėjų profesinės etikos klausimų vertinime (žr. 1 pav.):

a. Visuomenė;
b. Teisininkų (tarp jų ir teisėjų) bendruomenė (kolegos teisėjai, teismų vadovai, prokurorai, advokatai ir pan.);
c. Nevyriausybinės organizacijos (Lietuvos teisininkų draugija, teisėjų sąjungos);
d. Pretendentų į teisėjų egzaminų komisija;
e. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija;
f. Nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija;
g. Teisėjų etikos ir drausmės komisija;
h. Teisėjų garbės teismas.
i. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

1 pav. *Pretendento į teisėjus ir teisėjo asmeninių savybių, elgesio ir etikos normų laikymosi vertinimo sistema: sritys ir subjektai*

Anksčiau pateiktus devynis subjektus tipologiškai, pagal vertinimo objektą (žinios apie etiką, asmeninės savybės, elgesys, motyvacija) ir atliekamų procedūrų ypatumus galima skirstyti į keturias pagrindines grupes. Pirma, visuomenė; antra, teisininkų bendruomenė ir nevyriausybinės organizacijos, pavyzdžiui, Lietuvos teisininkų draugija, kaip teisėjų profesijos prestižo, jų veiklos ir elgesio vertintojos; trečia, komisijos: pretendentų į teisėjus egzaminų ir atrankos komisijos, taip pat nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija kaip teisėjų asmeninių savybių, elgesio ir motyvacijos pagrindinės vertintojos; ketvirta, teismų savivaldos – Teisėjų etikos ir drausmės komisija ir Teisėjų garbės teismas, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – kaip galutinai teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančios institucijos. Todėl aptarus bendruosius teisėjų etikos klausimus, kitose trijose straipsnio dalyse bus nagrinėjama teisėjų etikos vertinimo sistema: pagal minėtas keturias grupes detaliau analizuojama atskirų subjektų, vertinančių teisėjų etikos klausimus, veiklos ypatumus ir vertinimo sritis.

2. Visuomenė, teisininkų bendruomenė ir nevyriausybinės organizacijos kaip teisėjų veiklos ir elgesio vertintojos

Analizuojant visuomenės kaip svarbios teismų veiklos ir teisėjo elgesio vertintojos vaidmenį ir svarbą, šiuo aspektu sutinkamas dualistinis požiūris. Pirma, pasitikėjimo teismais rodikliai yra lakmusas, parodantis ne tik teismų veiklos kokybę, bet ir leidžiantis įvertinti turimą visuomenės ir teismų santykį, visuomenės požiūrį į teisėjo profesiją, identifikuojantis teisėjo profesijos prestižo lygį. Šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje nepaprastai svarbus visuomenės pasitikėjimas teismų sistema, teisėjų etika ir jų sąžiningumu[41]. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant įvairias profesijas Lietuvoje ir jas reitinguojant, teisėjo profesija labiausiai (aukščiausiai) vertinama (83,6 procento respondentų). Teisėjai turi labai aukštą kvalifikaciją ir dirba atsakingą ir svarbų darbą visuomenei[42]. Visuomenė, būdama tiesiogine teismų veiklos vertintoja, tikisi, kad teisėjo priimtas sprendimas yra ir bus ne tik teisingas, bet paremtas pagarba žmogui ir kitomis pamatinėmis vertybėmis[43]. Visuomenės pasitikėjimo klausimai suponuoja ne tik darbo rezultatus, bet ir teisėjų elgesio atitiktį profesinės etikos normoms, visuotiniams elgesio principams[44]. Iš kitos pusės patys teismai siekia atvirumo ir skaidrumo. Šiuolaikinėje teismų veikloje „ypatingas dėmesys skiriamas etikos taisyklių laikymuisi bei požiūriui į žmogų“[45]. Todėl be kiekybinės darbo rezultatų išraiškos labai svarbu ir toliau puoselėti ir kokybišką skaidrią, nešališką ir teisingą teismų veiklos pusę, skatinti pagarbą žmogaus teisėms. Kaip pažymima Bangaloro teisėjų elgesio principų pristatyme, kiekvienoje valstybėje pagrindinė teismų pareiga yra teisėjų elgesio standartų skatinimas ir puoselėjimas[46]. Todėl šiuolaikinėje teismų veikloje labai daug dėmesio skiriama teismų veiklos viešumui kaip skaidrios jų veiklos užtikrinimo garantui. Tik abipusis geranoriškas dialogas tarp visuomenės ir teismų, aukščiausiųjų vertybių puoselėjimas profesinėje veikloje gali lemti konstruktyvų požiūrį kuriant visuomenės gerovę teisinėje valstybėje. Visgi, nuomonė apie visuomenės pasitikėjimo rodiklius vertinant teisėsaugos institucijų veiklą yra dvejopa, todėl galima sakyti ir pakankamai kontraversiška[47].

41 Žr. „Bangaloro teisėjų elgesio principai“, Haga, 2002, žiūrėta 2017 gegužės 30 d., http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/apie-komisija/182

42 Plačiau žr. Brazienė, *supra note* 16: 9.

43 Plačiau žr. Petkevičiūtė-Barysienė, *supra note* 17.

44 2017 m. gegužės mėn. atliktos apklausos duomenimis, pasitikėjimo teismais rodiklis yra daugiau nei 30 procentų. Plačiau žr. „Pasitikėjimas institucijomis: visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų pristatymas“, Vilmorus tyrimai, žiūrėta 2017 gegužės 30 d., http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20

45 „Teisėjų atrankos užkulisiai: dėl ko nerimauja pretendentai į teisėjus?“, Nuomonių ringas, Teismai.lt, 2016, 2(22), http://www.teismai.lt/lt/naujienos/leidiniai/zurnalas-teismai.lt/1675/2016m

46 Bangaloro teisėjų elgesio principai, *op. cit.*

47 Pasitikėjimo teismo institucijomis problema nėra tipiška tik Lietuvai. Kaip rodo tyrimai, ši problema bendra Vidurio ir Rytų Europos šalims (įskaitant ir Lietuvą), patyrusioms

Pastaraisiais metais išaugęs pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis, tarp jų ir teismais, sukelia nemažai diskusijų, ar tikrai teisėsaugos institucijos dirba gerai? Kaip teigia E. Visockas, pats pasitikėjimo rodiklis (atsakymas į klausimą, kad pasitikima) „nepaaiškina, kas institucijose daroma gerai, kai pasitikėjimo vertinimai kyla, ir kokios probleminės teisėsaugos institucijų veiklos sritys reikalauja dėmesio, kai vertinimai prastėja“[48]. Analizuojant situaciją, kaip kuriami klausimai, susiję su įstaigų veiklos vertinimu, pastebima, jog klausimas vien tik bendrai įvertinant pasitikėjimą konkrečia institucija, supaprastina ir atsakymą, nes nėra gilinamasi į veiklos pobūdį pagal aiškius kriterijus, nėra sisteminės konkretaus klausimo analizės. Taigi, „apsiribojimas vienu klausimu, vertinant įstaigos veiklą, kelia abejonių dėl atsakymo daugiaprasmiškumo“[49]. Todėl siekiant giliau, išsamiau atlikti tam tikro reiškinio įvertinimą, vartotini įvairūs kompleksinio pobūdžio klausimai, orientuoti į veiklos kokybę, darbuotojų kompetenciją, asmenines savybes, gyventojų saugumą ir pan. Pavyzdžiui, atlikto tyrimo metu siekta identifikuoti tiek stipriąsias, tiek silpnąsias (blogąsias) teisėjų asmenines savybes. Teisėjų svarbiausios asmeninės savybės buvo įvardijamos bendražmogiškos savybės: nuoširdumas, atsakingumas, pareigingumas, nešališkumas, nepriklausomumas priimant sprendimus, gebėjimas spręsti problemas[50]. Įvardydami veiksnius, kurie žemina teisėjo profesijos statusą, respondentai nurodė teisėjų aroganciją, neetišką elgesį, įstatymų pažeidinėjimus, korumpuotumą ir kt[51]. Ir tik kompleksiškai išanalizavus kokybinius rodiklius, buvo galutinai įvertinamas teisėjo profesijos statusas Lietuvoje.

Manytina, jog visuomenės pasitikėjimo teismais, teisėjo veikla ir elgesiu rodiklis tik iš dalies atspindi realiąją padėtį vertinant teisėjo veiklą ir elgesį. Išsamiam, pagrįstam, visuminiam vaizdui susidaryti ir įvertinti reikėtų konsoliduotos, keliais kriterijais (tarp jų ir asmeninių savybių ir elgesio) grindžiamos, iš skirtingų šaltinių gautos nuomonės apie teismo veiklą ir teisėjo elgesį. Visgi, 2014 metais atlikus teisės aktų pakeitimus, bet kuris visuomenės narys tapo potencialiu teisėjų etikos vertintoju

---

pokomunistinę transformaciją. Plačiau žr. Aleksandras Dobryninas ir kt., *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012). Taip pat žr. Gintautas Valickas ir kt., *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013). Kita vertus, mažas (pirmuoju bei antruoju nepriklausomybės dešimtmečiais) pasitikėjimas teismais siejamas ir su teismų veiklos specifika. Paprastai su teismais susiduriama ne savo noru, be to, viena iš teisminiame ginče dalyvavusių šalių lieka nepatenkinta teismo priimtu sprendimu. Plačiau žr. Virgilijus Valančius, „Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai“, *Jurisprudencija* 78,70 (2005): 86.

48 Evaldas Visockas, „Pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis Lietuvoje“, *Teisės problemos* 2, 92 (2016): 88.

49 *Ibid,* 91.

50 Žr. Brazienė, *supra note* 16: 12.

51 Brazienė, *supra note* 16: 12.

– įtvirtinta teisė siūlyti Teisėjų etikos ir drausmės komisijai iškelti teisėjui drausmės bylą pateikiant motyvuotą teikimą[52].

Teisėjo elgesio vertinime kaip subjektas dalyvauja ir teisininkų bendruomenė (teisėjai kolegos, teismų vadovai, prokurorai, advokatai ir pan.). Toks vertinimas savyje implikuoja tiek objektyvųjį, tiek ir subjektyvųjį pobūdį. Kasdieninėje profesinėje veikloje teisėjas bendrauja ne tik su proceso šalimis, bet ir su kolegomis, teismo vadovais. Jo elgesio vertinimas turi subjektyviąją išraišką, kai teisėjas yra vertinamas kaip asmuo – tam tikrų vertybių turėtojas ir puoselėtojas. Tačiau šis vertinimo aspektas labai svarbus, nes gali tapti formaliuoju teisėjo elgesio vertinimo raiška. Pavyzdžiui, pretendentų į apylinkės teismo teisėjus atrankos kriterijuose[53] numatyta, kad pretendento asmeninės savybės ir bendrieji gebėjimai, atsispindintys pateikiamose rekomendacijose, tarnybinės veiklos vertinimo išvadose, gautose iš pretendento darbovietės, vertinami iki 20 balų. Tai reiškia, jog teismo vadovo tarnybinės veiklos vertinimo išvadoje fiksuota objektyvi informacija apie teisėjo elgesį buvo paremta jo kasdieniniu vertinimu dirbant teisėjui savo darbą, bendraujant su kolegomis ir pan. Vadinasi, teisėjo asmeninės savybės, elgesys bendraujant tiek su proceso šalimis, tiek su kolegomis, vadovais yra teisėjo profesinės etikos vertinimo objektas.

Be teisininkų bendruomenės teisėjų etikos klausimų vertinime gali dalyvauti ir nevyriausybinės organizacijos, pavyzdžiui, Lietuvos teisininkų draugija, teisėjų sąjungos. Lietuvos teisininkų draugijos statute vienas iš tikslų numatyta „rūpintis teisininkų profesinės kvalifikacijos gerinimu, teisininkų profesinės etikos ir kultūros ugdymu; formuoti ir plėtoti teisininko profesinės etikos principus“[54]. Būdama savanoriška ir nepriklausoma teisininkų asociacija, Lietuvos teisininkų draugija gali aktyviai dalyvauti teisėjų profesinės etikos vertinime per teisėkūros, teisinio mokymo ir švietimo tobulinimo, mokslo, praktinių rekomendacijų diegimo segmentus, taip pat atstovaujant teisėjui Teisėjų etikos ir drausmės komisijos posėdyje arba Teisėjų garbės teisme. Veikiančių teisėjų sąjungų įstatuose[55] taip pat numatytos funkcijos teisėjų teisių ir teisėtų interesų gynimo, teisėjų profesijos prestižo puoselėjimo kontekste sudaro galimybę įsitraukti į teisėjų etikos klausimų vertinimą ginant teisėjus minėtame teisme ar Teisėjų etikos ir drausmės komisijos posėdžiuose. Taigi, visuomenė, teisininkų bendruomenė, nevyriausybinės organizacijos, atstovaujančios teisėjui, gali

52 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, patvirtinti 2013 m. vasario 1 d. Teisėjų tarybos nutarimu Nr.13P-9-(7.1.2), (pakeista Teisėjų tarybos 2014 m. kovo 28 d. nutarimu Nr.13P-54-(7.1.2).

53 Lietuvos Respublikos Prezidento 2008 m. rugpjūčio 29 d. dekretas Nr. 1K-1493 „Dėl pretendentų į apylinkės teismo teisėjus atrankos kriterijų tvirtinimo“. Valstybės žinios, 2008, Nr. 100-3863 (aktuali redakcija nuo 2012-11-01; 2012-10-08; Valstybės žinios, 2012, Nr. 118-5950.

54 Lietuvos teisininkų draugijos statutas, patvirtintas 2010 m. gegužės 27 d.

55 Veikia įvairios teisėjų sąjungos, pavyzdžiui, Apylinkių teismų teisėjų sąjunga. Plačiau žr. Apylinkių teismų teisėjų įstatai, patvirtinti Apylinkių teismų teisėjų sąjungos narių 2008 m. spalio 13 d. steigiamojo susirinkimo nutarimu (aktuali redakcija 2015 m. balandžio 10 d.)

aktyviai prisijungti prie konstruktyvaus teisėjų etikos vertinimo ir kartu puoselėti teisėjo profesijos prestižą.

3. Komisijų, vertinančių pretendentą į teisėjus ir teisėjus, veiklos ypatumai profesinės etikos kontekste

Jau minėtos edukologės V. Targamadzės teigimu „žmogaus ir valstybės politikos navigacinė sistema turėtų būti kuriama dorybių ir su jomis susaistytų vertybių pagrindu“[56]. Vadinasi, visuomenė, vertindama teismų veiklą ir taip išreikšdama pasitikėjimą šia institucija, nėra vienintelė teismų veiklos ir teisėjų elgesio vertintoja (žr. 1 pav.). Valstybė, puoselėdama aukščiausias vertybes, teisiniais įrankiais įpareigota atlikti teisėjo profesinės etikos normų vertinimą. Tad teisėjų elgesio vertinimas – natūrali, neišvengiama teisėjo veiklos ir karjeros dalis. Pažymėtina, jog teisėjų elgesio vertinimas ypatingas tuo, kad būsimo teisėjo elgesio vertinimo procedūra prasideda dar jam pretenduojant į teisėjo pareigas. Toks asmuo jau turi būti suvokęs savo vertybių nustatymo kriterijus. Kaip teigia filosofas P. Aleksandravičius, keldami vertybių klausimą, turime grįžti į fundamentalią erdvę, kurioje gimsta vertybės – į ten, kur randasi vertybių nustatymo kriterijai (į paties mąstymo, santykio su tikrove erdvę)[57]. Jau tada pretendentui keliami aukščiausi profesiniai ir elgesio standartai: aukšti kvalifikaciniai reikalavimai, aukščiausių vertybių – teisingumo, skaidrumo, sąžiningumo puoselėjimas. Teisėjas turėtų paisyti neutralumo principų ir neturėti išankstinių asmeninių nusistatymų[58].

Pirmajame etape, kai kandidatas pretenduoja laikyti egzaminą, jo žinias apie profesinę etiką vertina Pretendentų į teisėjus egzamino komisija[59] (žr. taip pat 1 pav.). Teigtina, jog pretendentų į teisėjus egzamino komisija yra pirminė pretendento į teisėjus žinių apie profesinės etiką vertintoja. Egzamino metu yra vertinamos ne tik konstitucinės, baudžiamosios, administracinės, civilinės ir kitų teisės šakų žinios ir gebėjimai, bet ir žinios, susijusios su profesinės etikos ir drausmės ypatumais. Pretendentų į teisėjus egzamino programos[60] turinio analizė parodė, jog pretendentams svarbu žinoti konceptualias su teisėjų etika ir drausme susijusias nuostatas: pagrin-

56 Targamadzė, *supra note* 6: 106.

57 Plačiau apie tai žr. Povilas Aleksandravičius, „Vertybinio apsisprendimo kryžkelėje: tarp technokratinio pasaulėvaizdžio ir mąstymo etikos“, *Universitas est. Mykolo Romerio universitetui 25, Liber Amicorum Alvydui Pumpučiui, Mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 122.

58 Plačiau žr. Hartz, *supra note* 26, Navickienė, *supra note* 18: 193–195.

59 Teisėjų tarybos 2015 m. kovo 27 d. nutarimas Nr. 13P-44-(7.1.2) „Dėl Teisėjų tarybos 2013 m. rugpjūčio 2 d. nutarimo Nr. 13P-99-(7.1.2) „Dėl pretendentų į teisėjus egzamino komisijos nuostatų patvirtinimo pakeitimo“. TAR, 2015-04-01, Nr. 4865.

60 Pretendentų į teisėjus egzamino programa, patvirtinta Teisėjų tarybos 2013 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 13P-98-(7.1.2), Teismai.lt, žiūrėta 2017 birželio 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.455438

dinius teisėjų elgesio principus, jų turinį; profesinės kvalifikacijos kėlimo ypatumus; teisėjų atsakomybės už Teisėjų etikos kodekso pažeidimus ypatumus; teisėjų etikos ir drausmės komisijos veiklos aktualijas; Teisėjų garbės teismo veiklos ypatumus. Pažymėtina, jog ankstesnėse tokio egzamino programos redakcijose (Teismų tarybos 2002 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl Pretendentų į teisėjus egzamino programos"; taip pat Teismų tarybos 2004 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. 279 „Dėl Pretendentų į teisėjus egzamino programos pakeitimo" jau netekę galios) buvo įtraukti tik klausimai, susiję su atskiromis teisės šakomis, o profesinės etikos klausimų iš viso ankstesnėse programose nebuvo.

Tęstinėje pretendento vertinimo procedūroje profesinės etikos kontekste vertinimo objektas kinta ir plečiasi. Teisėjų atranka įvardijama kaip ilgas ir sudėtingas procesas, susidedantis iš kelių etapų[61]. Teisėjų atrankos komisija susitinka su kiekvienu pretendentu asmeniškai, išsamiai susipažįsta su pretendento turimomis asmeninėmis savybėmis, jį charakterizuojančia medžiaga. Sąlyginai ilgai trunkantis pretendentų į teisėjus atrankos procesas rodo, jog pretendentas vertinamas visapusiškai, nuosekliai, vadovaujantis keliomis vertinimo metodikomis – tiek raštu, tiek žodžiu, tiek kiekybiniais, tiek kokybiniais rodikliais, kol galiausiai parengiama vertinimo išvada. Vėliau teisėjui pradėjus darbą, jo elgesys vertinamas tiek kasdieninėje jo veikloje, tiek jam pretenduojant į kitas pareigas. Asmenų, siekiančių tapti aukštesnės pakopos teismo teisėjais, ar asmenų, siekiančių karjeros tos pačios pakopos teismuose, vienas iš vertinimo kriterijų yra asmeninės savybės (bendravimo ir organizaciniai gebėjimai, nustatytų profesinės etikos reikalavimų laikymasis, profesinė kultūra)[62]. Apie teisėją pateikta informacija įvairiose charakteristikose, rekomendacijose, nuomonėse bei kituose dokumentuose taip pat sudaro galimybę įvertinti teisėjo elgesį, jo požiūrius į elgesio standartus, moralines vertybes, o pokalbio su juo metu įvertinti ir jo paties požiūrį į vertybes. Todėl labai svarbus paties teisėjo požiūris į jo paties sąmoningumą ir nuostata į aukščiausiųjų vertybių prasmę. Kaip teigia J. Maliukevičius, „teisininko veiklai prasmę suteikia sąmoninga pagarba Teisingumui, iš kurio kyla įkvėpimas, sąžinės jautrumas bei galimybė teisingai ir tiksliai įvertinti kiekvieną situaciją"[63]. Kita vertus, šiuolaikiniame, aukštą tempą turinčioje veikloje labai vertinami ir organizaciniai gebėjimai (organizavimas, planavimas, laiko paskirstymas ir pan.). Organizacinių gebėjimų visuma ir lygis taip pat daro įtaką teisėjo elgesiui (kaip greitai reaguojama į situaciją, kaip sprendžiamas didelio darbo krūvio klausimas, kaip paskirstomas laikas konkrečioms užduotims įvykdyti ir pan.). Užsienio šalių mokslinėje literatūroje pabrėžiama itin ryškėjanti tendencija vystyti lyderystės ir bendradarbiavimo, koman-

61 Žr. Teisėjų atrankos užkulisiai: dėl ko nerimauja pretendentai į teisėjus? Nuomonių ringas, Teismai.lt, 2016, 2 (22), http://www.teismai.lt/lt/naujienos/leidiniai/zurnalas-teismai.lt/1675/2016m

62 Teisėjų tarybos 2014 m. kovo 14 d. nutarimas Nr. 13P-41-(7.1.2) „Dėl teisėjų karjeros siekiančių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijų patvirtinimo".

63 Baublys, *supra note* 2, 106.

dinio darbo bruožus, tam tikra elgsena pagal darbovietėje įdiegtus etikos standartus[64]. Todėl teisėjo bendrame elgesio kontekste paraleliai svarbu vystyti (stiprinti) ir vadybinius gebėjimus, lemiančius bendrą teisėjo elgseną. Aptinkama tokie teiginiai, kaip susitarimo ir bendradarbiavimo derinimo svarba pabrėžiant teisėjo vadovavimo stilių[65]. Todėl teigiama, jog teisėjo etikos normų laikymuisi (realizavimui), taigi, ir teisėjo kokybinių rodiklių vertinimui, daro įtaką ir jo turimas (vystomas) vadybinių organizacinių gebėjimų lygmuo. Komisijų, vertinančių pretendentą į teisėjus ir teisėjus, veikla paremta vertinimo specifika – teisėjo etikos žinios, elgesys, asmeninės savybės, motyvacija vertinama bendrame profesionalumo kontekste.

4. Institucijos, sprendžiančios teisėjo drausminės atsakomybės klausimus

Teisėjų elgesio ir profesinės etikos klausimų vertinime, kai gautas pranešimas apie galimą etikos normų pažeidimą, tiesiogiai dalyvauja net trys institucijos: pagrindinės Lietuvos teismų savivaldos institucijos – Teisėjų etikos ir drausmės komisija (toliau – TEDK), Teisėjų garbės teismas, taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (žr. 1 pav.). Šių subjektų veiklos ypatumai nagrinėti jau minėtoje kolektyvinėje monografijoje[66], todėl šiame skyriuje bus vertintinos naujausios 2017–2018 metų šių subjektų veiklos tendencijos ir naujai keliama diskusija dėl šių subjektų funkcijų peržiūros. Dokumentų ir mokslinės literatūros analizė rodo, jog tokios institucijos, kaip etikos ir drausmės komisijos, veikia ir kitose valstybėse, tik turi skirtingus pavadinimus. Taip vadinami Teisėjų elgesio komitetai (angl. *Committee on Judicial Conduct* arba *Judicial Conduct Committee*)[67], Teisėjų tarybos (angl. *Judicial Counsil*)[68] ar Teisėjų etikos (elgesio) komisijos (angl. *Commission on Judical Conduct*)[69] nagrinėja prašymus ir skundus dėl teisėjų elgesio. Šiek tiek įžvelgiamas skirtingas komisijas sudarančių narių skaičius. Lietuvoje tokią komisiją sudaro 7 nariai. Kitose valstybėse narių skaičius skirtingas. Pavyzdžiui, Airijoje sudaryta iš 8 teisėjų, JAV Niujorko valstijoje – iš 14, Teksaso valstijoje – iš 13. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo

64 Plačiau žr. Rebecca A. Vanmeter, Douglas B. Grisaffe, Lawrence B. Chonko, James A. Roberts, „Generation Y's Ethical Ideology and Its Potential Workplace Implications“, *Journal of Business Ethics* 117,1 (2013): 93–109.

65 Žr. Stone, *supra note* 25: 573.

66 Gruodytė, *supra note* 30.

67 Plačiau žr. Rules of The Supreme Court of The State of New Hampshire Administrative Rules 35 to 59 Rule 39, Committee On Judicial Conduct, žiūrėta 2017 birželio 9 d., https://www.courts.state.nh.us/rules/scr/scr-39.htm

68 The Conduct of Judges and the Role of Canadian Judical Counsil, žiūrėta 2017 birželio 9 d., https://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_judicialconduct_CJCRole_en.pdf

69 New York State Commission on Judical Conduct, žiūrėta 2017 birželio 9 d. http://www.scjc.state.ny.us/>.

85 str. numatyta, jog TEDK yra teismų savivaldos institucija, vertinanti teisėjo elgesį ir sprendžianti drausmės bylų teisėjams iškėlimo klausimus[70]. Vadovaujantis TEDK nuostatais, ši komisija turi įgaliojimą iškelti teisėjui drausmės bylą arba atsisakyti iškelti tokią bylą[71]. Komisija neturi įgaliojimų nagrinėti iškeltos drausminės bylos, o ją perduoda nagrinėti Teisėjų garbės teismui[72]. Pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo nuostatas[73] Teisėjų garbės teismas – teisėjų drausmės bylas ir teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo nagrinėjanti teismų savivaldos institucija. Teisėjų garbės teismas gali skirti teisėjui drausminę nuobaudą. Dvi šios institucijos, kurios tiesiogiai dalyvauja teisėjo elgesio vertinime rodo, jog labai atidžiai ir kruopščiai skiriamas dėmesys teisėjų etikos klausimams nagrinėti: viena institucija nagrinėja drausmės bylų iškėlimo klausimus, kita – nagrinėja bylas ir prašymus. Taip išlaikomas objektyvumas, saugomas teismų autoritetas ir puoselėjamas aukščiausiųjų vertybių diegimas teisėjų veikloje. Išanalizavus visų institucijų, sprendžiančių teisėjų drausminės atsakomybės klausimus, veiklos ypatumus, atsižvelgiant į naujausias tendencijas profesinės etikos srityje, pateikiami siūlymai dėl galimų pokyčių šių institucijų veikloje.

TEDK nuostatuose aiškiai ir konkrečiai įtvirtinti drausmės bylos iškėlimo pagrindai[74]. 2016 metais TEDK gavo 218 skundų, prašymų ir teikimų, iš kurių 166 (76 %) buvo nepagrįsti – juos nagrinėti atsisakyta. Komisija nagrinėja tik su teisėjų elgesiu susijusius skundus ir prašymus. Nepagrįsti skundai, susiję su proceso dalyvių nepasitenkinimu priimtu teismo sprendimu, bet ne su teisėjų etika. 2014–2017 metų TEDK veiklos analizė rodo, jog bendras gautų skundų skaičius mažėja, tačiau priimtų nagrinėti skundų 2015–2016 metais buvo daugiau (žr. 1 lentelę). Naujausi 2017 metų TEDK veiklos rezultatai rodo padidėjusį gautų skundų skaičių[75]. Dažniausios nenagrinėjimo priežastys yra tos, kad „teikimuose keliami procesinio pobūdžio klausimai, nepriskirtini Komisijos kompetencijai, dažnai skundai neatitinka Komisijos nuostatuose įtvirtintų keliamų reikalavimų – yra nemotyvuoti ar turintys kitų trūkumų“[76]. Pvz., JAV Niujorko valstijos (bendras teisėjų skaičius – daugiau negu 3000) Teisėjų etikos komisijos veiklos duomenimis, skundų dėl teisėjų elgesių daugėja, tačiau pradėtų tyrimų (bylų) skaičius mažėja: nuo 2007 metų kasmet vidutiniškai būdavo 1856, pastaraisiais metais, tiksliau 2016 metais – 1944 skundai, daugiausia jų – 843 gauta

70 Lietuvos Respublikos teismų 1994 m. gegužės 31 d. įstatymas Nr. I-480. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851. Nauja įstatymo redakcija nuo 2002-05-01: Nr. IX-732, 2002-01-24. Valstybės žinios, 2002, Nr. 17-649 (2002-02-20); (aktuali redakcija 2006-05-23. Valstybės žinios, 2006, Nr. 60-2121).

71 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, *supra note* 52.

72 *Ibid.*

73 Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, *op. cit.*

74 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, *supra note* 52.

75 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2017 metų veiklos ataskaita, Teismai.lt, žiūrėta 2018 balandžio 9 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/tedk-ataskaita-2017-m..pdf

76 *Ibid.*

iš teisiamųjų gynėjų, viso 177 bylos, 2009–2010 metais bylų skaičius buvo daugiau negu 200)[77]. JAV Teksaso valstijos Teisėjų etikos komisijos veiklos duomenimis, 2016 metais buvo gauti 1049 skundai, taip pat nemaža dalis gauta iš teisiamųjų gynėjų (atitinkamai 69 bylos). Santykinai lyginant Lietuvos ir šių valstijų duomenis, matyti, jog Lietuvoje tokių skundų (bendras skaičius ir nagrinėtos bylos) santykinė procentinė išraiška yra gerokai mažesnė.

2016 m. TEDK priimtuose sprendimuose pateikti vertinimai dėl teisėjų darbo laiko, ryšių su kitais teisininkais palaikymo, elgesio viešoje vietoje, bendravimo su proceso dalyviais teismo posėdyje ar po jo. TEDK teikė rekomendacijas, kaip teisėjas turėtų elgtis konfliktinėse situacijose, valdyti teismo procesą ir kt. Dviems teisėjams buvo suteiktos konsultacijos (2015 m. – 5, 2014 m. – 9)[78]. 2017 metų TEDK priimtuose sprendimuose akcentavo teisėjų dalykiško, mandagaus, korektiško elgesio klausimus[79]. 2017 metais suteiktos trys konsultacijos. Pažymėtina, jog konsultacijų teikimas teisėjams vertinamas kaip prevencinė TEDK veikla, ji ir toliau išlieka aktuali bei svarbi. 2016 metais intensyviai buvo vykdomi teisėjų mokymai etikos klausimais, organizuojamos diskusijos su teisėjais aktualiais, su etika susijusiais klausimais, teikiama apibendrinta TEDK praktika[80]. Atlikta teisės aktų analizė rodo, jog 2016–2017 metais TEDK akcentavo teisėjų etikos aktualijų analizei mokymų metu, o 2018 metais ypatingas dėmesys bus skiriamas kitiems teisėjų profesinės etikos klausimams: didesnei sklaidai ir didaktiniams teisėjų etikos klausimams: šiais metais ketinama parengti ir paviešinti aktualų Teisėjų etikos kodekso praktinį vadovą[81].

1 lentelė. *Teisėjų etikos ir drausmės komisijos veiklos rezultatai 2014–2017 metais (šaltinis Nacionalinė teismų administracija)*

Metai	Gauti skundai	Priimti nagrinėti skundai	Iškeltos drausminės bylos
2014	332	30	3
2015	263	56	4
2016	218	52	2
2017	254	30	4

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 53 str. numatyta, jog teisėjai atsako drausmine tvarka Teisėjų garbės teisme[82]. Teisėjų garbės teismo vaidmuo teisėjų elgesio

77 Plačiau žr. „New York State Commission on Judical Conduct“, Annual Report 2017, žiūrėta 2017 birželio 9 d., http://www.scjc.state.ny.us/Publications/AnnualReports/nyscjc.2017annualreport.pdf

78 Teismų 2016 metų veiklos apžvalga, Teismai.lt, žiūrėta 2017 gegužės 25 d. http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/04/d2_lietuvos_teismai_ataskaita.pdf

79 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2017 metų veiklos ataskaita, *supra note* 75.

80 Teismų 2016 metų veiklos apžvalga, *op. cit.*

81 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2017 metų veiklos ataskaita, *op. cit.*

82 Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, *supra note* 70.

vertinime ypatingas tuo, kad ši institucija nagrinėja bylas dėl teisėjų elgesio ir priima sprendimus, taip pat nagrinėja teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo. Pagal Teisėjų garbės teismo įgaliojimus, šis teismas gali tiek priimti sprendimą nutraukti drausmės bylą, tiek skirti vieną iš drausminių nuobaudų (pastabą, papeikimą ar griežtą papeikimą). Teisėjų garbės teismo nuostatuose taip pat įtvirtinta galimybė šiam teismui priimti net tokius griežtus sprendimus kaip pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui ar Lietuvos Respublikos Seimui Teismų įstatymo nustatyta tvarka atleisti teisėją iš pareigų; pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimą dėl apkaltos teisėjui[83]. Pagrindinis Teisėjų garbės teismo veiklos tikslas – įgyvendinant teismų savivaldos principą ir užtikrinant teismų ir teisėjų nepriklausomumą saugoti teismų autoritetą ir siekti, kad teisėjų veikla ir elgesys atitiktų jiems keliamus etikos reikalavimus[84]. Didelis šio teismo narių skaičius ir jų išrinkimo tvarka[85], taip pat atskaitomybė Visuotiniam teisėjų susirinkimui ir Teisėjų tarybai rodo, jog teisėjų profesinės etikos klausimų nagrinėjimas nėra mažiau svarbus nei teisėjų kiekybinės išraiškos – veiklos rezultatai. Dešimties narių teismo sudėtis rodo, jog teisėjo elgesio vertinimo kontekste itin svarbi skirtingas teismų grandis atstovaujančių teisėjų – narių, taip pat visuomenės atstovų (ne vien tik teisininkų) konsoliduota nuomonė.

Teisėjų garbės teismo 2016 m. veiklos ataskaitoje[86] pažymėta, jog per ataskaitinį laikotarpį[87] Teisėjų garbės teismas iš viso išnagrinėjo 3 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos iškeltas drausmės bylas, iš jų – 2 drausmės bylos išnagrinėtos 2016 m., 1 drausmės byla – 2017 m. Iš trijų bylų vienoje skirta drausminė nuobauda – papeikimas. 2017 metų Teisėjų garbės teismo veiklos rezultatai panašūs: per ataskaitinį laikotarpį iš viso išnagrinėtos 4 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos iškeltos drausmės bylos, iš jų – 3 drausmės bylos išnagrinėtos 2017 m., 1 drausmės byla – 2018 m[88]. Teisėjų garbės teismo 2016 metų veiklos ataskaitoje taip pat pažymima, jog lyginant 2016 m. su 2014 m. ir 2015 m., ryškėja tendencija, kad Garbės teismo gautų ir išnagrinėtų teisėjams iškeltų drausmės bylų skaičius iš esmės kasmet vis mažėja[89]. 2017 metų veiklos ataskaitoje taip pat pabrėžiamas šio teismo veiklos viešumas ir infor-

83 Teisėjų garbės teismo nuostatai, patvirtinti Teisėjų tarybos 2014 m. gegužės 30 d. nutarimu Nr. 13P-68-(7.1.2), Teismai.lt, žiūrėta 2017 gegužės 30 d., http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-garbes-teismas/apie-garbes-teisma/177

84 Teisėjų garbės teismo nuostatai, *supra note* 83.

85 Teisėjų garbės teismo nariai renkami Visuotiniame teisėjų susirinkime.

86 Plačiau žr. Teisėjų garbės teismo 2016 metų veiklos ataskaitą, Teismai.lt, žiūrėta 2017 gegužės 30 d., http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-garbes-teismas/apie-garbes-teisma/177

87 Teikiama ataskaita už laikotarpį nuo 2016 m. kovo 26 d. iki 2017 m. kovo 24 d.

88 Plačiau žr. Teisėjų garbės teismo 2017 metų veiklos ataskaitą, Teismai.lt, žiūrėta 2018 balandžio 8 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/tgt-ataskaita-2017-m.pdf

89 Plačiau žr. Teisėjų garbės teismo 2016 metų veiklos ataskaitą, *op. cit.*

macijos dėl priimtų sprendimų sklaida[90], o naujai, 2017 metais įtrauktų į šio teismo sudėtį keturių visuomenės atstovų dalyvavimas vertintinas kaip pozityvus reiškinys suteikiant galimybę į teisėjo etikos klausimus pažvelgti ne tik profesionalaus teisėjo, bet ir stebėtojo akimis[91]. Ir nors konstatuojama, jog aplaidus teisėjų darbas yra principingai vertinamas, o skiriamos drausminio poveikio priemonės veikia kaip prevencinė priemonė[92], atsižvelgiant į kompleksinius taikytinus būdus – švietimo, saviugdos klausimus, visgi teigtina, jog elgesio normos ir jų laikymasis tampa natūralia kiekvieno žmogaus, tarp jų ir teisėjo, gyvenimo dalimi, nevienareikšmiškai suvokiant vertybinių dalykų svarbą ir profesinėje veikloje. Todėl pabrėžtinas asmeninis teisėjo įsipareigojimas saviugdos kontekste – puoselėti vertybes ir prisiimti atsakomybę už savo elgesį. Iš kitos pusės labai svarbi švietėjiška visuomenės veikla apie teismų darbą ir vertybių puoselėjimą. Panašiai traktuojamos prevencinės priemonės ir kitose šalyse[93]. Vadinasi, valstybės skiria dėmesį teisėjo profesijos prestižo stiprinimui. Tuo ginami šalių demokratijos pagrindai. Be to, tuo dar kartą patvirtinama ir nuostata, jog ryškėja globalizacija sprendžiant teisėjų etikos klausimus tiek europinės, tiek pasaulinės dimensijos kontekste.

Be jau minėtų dviejų savivaldos institucijų teisėjų drausminės atsakomybės klausimų sprendime dalyvauja ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Šio subjekto dalyvavimas teisėjų etikos klausimų vertinime yra diskutuotinas: ar etiška Aukščiausiajam Teismui dalyvauti teisėjų etikos vertinime? Ir siūloma atvira mokslinė diskusija: ar trijų institucijų, sprendžiančių teisėjų drausminės atsakomybės klausimus, dalyvavimas teisėjų etikos vertinime nėra perteklinis? Lietuvos Respublikos Konstitucijos 111 straipsnyje numatyta, kad „Lietuvos Respublikos teismai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai“[94]. Taigi, būdamas sudėtine teismų sistemos dalimi ir atlikdamas funkcijas, kurių svarbiausioji yra būti vienintele kasacine instancija įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams, ir formuoti vienodą teismų praktiką[95], jis imasi nebūdingos, tačiau teisės aktuose numatytos kitos funkcijos – nagrinėti skundus dėl Teisėjų garbės teismo priimtų sprendimų. Todėl manytina, jog trijų institucijų, sprendžiančių teisėjų drausminės atsakomybės klausimus, dalyvavimas teisėjų etikos klausimų vertinime galėtų būti kaip perteklinis. Tai reikštų, kad mažinant teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančių subjektų

90 Teisėjų garbės teismo 2017 metų veiklos ataskaita, *supra note* 86.

91 Teismų 2017 metų veiklos apžvalga, Teismai.lt, žiūrėta 2018 balandžio 9 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2018/04/d1_galutine-ataskaita-10.pdf

92 Teisėjų garbės teismo 2016 metų veiklos ataskaita, *supra note 86.*

93 Rules of the Supreme Court of the State of New Hampshire Administrative Rules 35 to 59 Rule 39, *supra note* 67.

94 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *supra note* 11.

95 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuostatai, patvirtinti 2017 m. sausio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko įsakymu Nr. (1.4)-1T-2.

skaičių, turėtų būti iš esmės peržiūrimi ir kitų dviejų subjektų – TEDK ir Teisėjų garbės teismo – įgaliojimai. Kaip jau minėta, pagal galiojančių teisės aktų nuostatas, TEDK, iškėlusi drausmės bylą, neturi teisės jos nagrinėti ir skirti teisėjui drausminės nuobaudos, o perduoda šią drausmės bylą nagrinėti Teisėjų garbės teismui[96]. Šis teismas gali nutraukti drausmės bylą, apsiriboti drausmės bylos svarstymu ar skirti drausminę nuobaudą[97].

Laikantis neovėberiškos pozicijos[98], daugiau dėmesio skiriant didaktinėms teisėjų profesinės etikos priemonėms, pastaruoju metu teismai vis labiau siekia stiprinti teisėjų savimonę sąmoningai laikytis vertybinių nuostatų ir būti atviri visuomenei. Tai galėtų lemti ir naują posūkį teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančių institucijų veikloje. Atsižvelgiant į minėtų institucijų paskirtį ir siekį išgryninti jų funkcijas, taip pat į didelę subjektų, dalyvaujančių teisėjų etikos vertinime, įvairovę, sumažinus teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančių subjektų skaičių, vienas iš galimų variantų galėtų būti TEDK funkcijų išplėtimas: šiai komisijai priskirti drausminių nuobaudų skyrimo funkciją. Tada keistųsi ir Teisėjų garbės teismo įgaliojimai: tokiu atveju jam būtų priskirta skundų dėl TEDK sprendimų nagrinėjimo funkcija, kurią šiuo metu atlieka Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Išvados

Teisės aktų ir dokumentų analizės rezultatai parodė, jog teisėjų profesinės etikos klausimai reikšmingi visuose teisėjo karjeros etapuose. Tyrimo rezultatai parodė, jog teisėjų etikos vertinimo sistemą sudaro mažiausiai devyni subjektai. Tipologiškai, atsižvelgiant į kintantį vertinimo objektą ir atliekamas procedūras, išskiriamos keturios pagrindinės vertintojų grupės, pasižyminčios teisėjo profesinės etikos vertinimo ypatumais. Šių subjektų visuminis dalyvavimas skirtinguose teisėjų etikos vertinimo etapuose visapusiškai užtikrina teisėjų veiklos vertybinį pamatą, o tyrimo rezultatai galėtų padėti ateityje konceptualizuojant teisėjų etikos vertinimo sistemą.

Pirma, visuomenės kaip teisėjo profesinės etikos vertintojos pasitikėjimo teismais kontekste vaidmuo yra neformalus ir subjektyvus. Išsamiam, pagrįstam, visuminiam vertinimui būtini kompleksiniai instrumentai – konsoliduotos, keliais kriterijais grindžiamos, iš skirtingų šaltinių gautos nuomonės apie teismo veiklą ir teisėjo elgesį. Tačiau įtvirtinta teisė siūlyti Teisėjų etikos ir drausmės komisijai iškelti teisėjui drausmės bylą pateikiant motyvuotą teikimą sudaro galimybę kiekvienam piliečiui aktyviai dalyvauti teisėjo etikos vertinime.

96 Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatai, *supra note* 52.

97 Teisėjų garbės teismo nuostatai, *supra note* 83.

98 Anot klasiko M. Weberio, labai svarbus žmogaus pašaukimas savo profesijai, jo atsidavimas darbui ir nuolatinė siekiamybė stiprinti profesionalumą. Plačiau žr. Max Weber, „Mokslas kaip profesinis pašaukimas“, Problemos 42 (1990): 69–82.

Antra, teisininkų bendruomenės vertinimas gali tapti formaliuoju teisėjo profesinės etikos vertinimo kriterijumi, o nevyriausybinės organizacijos atstovaudamos teisėjus Teisėjų etikos ir drausmės komisijos posėdžiuose ir Teisėjų garbės teisme, taip pat gali aktyviai dalyvauti sprendžiant etikos klausimus.

Trečia, pretendentų į teisėjus egzamino programos turinio analizė parodė, jog pretendentams svarbios ne tik atskirų teisės šakų žinios ir gebėjimai, bet ir konceptualios su teisėjų etika ir drausme susijusios nuostatos. Tęstinėje pretendento vertinimo procedūroje profesinės etikos kontekste vertinimo objektas kinta. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, kaip ir nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija, atsižvelgia į pretendentą (teisėją) charakterizuojančiąją informaciją. Todėl kompleksiniame pretendento (teisėjo) kompetencijos vertinime svarbūs ir yra privalomi ne tik kiekybiniai veiklos rodikliai – išnagrinėtų bylų skaičius, darbo pobūdis, stažas, bet ir kokybiniai rodikliai – asmeninės savybės, elgesys, motyvacija.

Ketvirta, Teisėjų etikos ir drausmės komisijos ir Teisėjų garbės teismo veiklos analizė rodo Lietuvoje mažėjantį teisėjams skiriamų drausminių nuobaudų skaičių: taikomų drausminio poveikio priemonių veiksmingumas lemtas mokymo, švietimo, saviugdos aktualijų, kurios veikia kaip tam tikros prevencinės priemonės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas skundus dėl Teisėjų garbės teismo, vykdo jam nebūdingą funkciją. Todėl siūlytina sumažinti teisėjų drausminės atsakomybės klausimus sprendžiančių institucijų skaičių: Teisėjų etikos ir drausmės komisijai priskirti drausminių nuobaudų skyrimo funkciją, o Teisėjų garbės teismui priskirti skundų nagrinėjimo funkciją dėl Teisėjų etikos ir drausmės komisijos priimtų sprendimų.

SUBJECTS EVALUATING LITHUANIAN JUDICIAL ETHICS

Žaneta Navickienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article presents the variety and activity characteristics of subjects involved in evaluating the professional ethics of judges, in the context of society welfare development. The issues of professional ethics of judges are highlighted through a wide range of subjects evaluating these questions. Whereas the evaluation object – knowledge of ethics, personal characteristics, behavior, motivation, and behavioral compliance with ethical standards – is changing and expanding with regard to the features of procedures (examinations, taking of the examinations, continuous performance evaluation, application of disciplinary liability etc.).*

The analysis shows that there is a connection between globalization and individualization in solving the ethical issues of judges, ethical procedures are standardized and the prestige of judicial profession is actively fostered. The analysis of legislature documents showed that the issues of professional ethics of judges are relevant in all stages of judge's career. The article typologically distinguishes, depending on the evaluation object and procedures, the four main groups of assessors: 1) the public; 2) legal community and non-governmental organizations as evaluators of prestige of the profession of judge, activity of judges and behavior of judges; 3) the Commisions: the Examination Commission of Candidates to Judicial Office and the Selection Commission of Candidates to Judicial Office, as well as the Permanent Commission for the Assessment of Activities of Judges such as: personal characteristics, behavior and motivation; 4) judicial self-government – the Judicial Ethics and Discipline Commission, Judicial Court of Honour as well as the Supreme Court of Lithuania – as the institutions which have final word in dealing with disciplinary matters of judges. Participation of these subjects in the evaluation of different stages of judicial ethics ensures the core of the professional value of judges' activities.

The requirements for profession of judge in professional ethics are consistently consolidated in all processes and correlate with each other. The evaluation of society (as the evaluator of professional ethics of judge, in the context of the confidence in courts) is informal and subjective. For detailed and reasoned evaluation the complex instruments are necessary – the opinions which are consolidated, based on several criteria and derived from different sources, concerning the court activities and behavior of the judge. The evaluation of legal community can become the formal criteria of professional ethics of judge. Non-governmental organizations could represent judges at the Judicial Court of Honour, furthermore they could actively participate in evaluating issues of professional ethics. Whereas in the complex evaluation of commissions activities when evaluating the pretender (judge) we must take into account not only the quantitative activity indicators – number of cases, the nature of work, length of service, but also qualitative indicators – personal characteristics, behavior, motivation. The activity results of institutions solving the issues concerning the disciplinary responsibility of judges indicate the effectiveness of applied disciplinary measures, conditioned by training, education and self-development issues. The participation of the Supreme Court of the Republic of Lithuania in the system of evaluating professional ethics of judges is under doubt due to fact that this function is not naturally attributed to the court per se. Therefore, it is proposed to eliminate the Supreme Court from the circle of bodies competent to evaluate professional ethics of judges. Furthermore, it is advised that Judge Ethics and Disciplinary Commission might impose the disciplinary sanctions and the decisions made by Judge Ethics and Disciplinary Commission if appealed were brought for review to the Judicial Court of Honour.

Keywords: *judge, non-governmental organizations, professional ethics, the Judicial Ethics and Discipline Commission, the Judicial Court of Honour, society*

Žaneta Navickienė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Policijos veiklos katedros docentė, daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: kriminalistikos taktika, ikiteisminio tyrimo organizavimas ir bendradarbiavimas, ikiteisminio tyrimo subjektų kompetencija, profesinė etika.

Žaneta Navickienė, Mykolas Romeris university, Public Security Academy, Department of Police Activities, Associate Professor, doctor. Research interests: criminalistics tactics, organization and cooperation of pre-trial investigation, competence of subjects' of prie-trial investigationar, professional ethics.